

10.4.2013

Opetus- ja kulttuuriministeriö

PL 29

00023 Valtioneuvosto

TUTKE2 - ohjausryhmä

sihteerit Seija Rasku, Ville Heinonen

Viite: Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämislinjaukset ja niihin liittyvä kuulemistilaisuus (OKM/122/040/2011)

Haluamme esittää lausuntonamme esitysluonnoksiin seuraavaa:

Ammatillisten erityisoppilaitosten kumppanuusverkosto näkee tärkeänä, että tutkintojärjestelmän kehittämisessä otetaan huomioon koko ikäluokan koulutus. Suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuus on siinä, että jokaisella on perustuslain mukainen yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetuksen jälkeistä koulutusta. Tämän mahdollisuuden merkittävälle osalle ikäluokkaa tarjoaa nimenomaan ammatillinen koulutus.

Nykyinen tutkintojärjestelmä tutkintonimikkeineen, opetussuunnitelman perusteet ja arviointiohjeet eivät kohtele erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä yhdenvertaisesti muihin nähden. Palaamme yksityiskohtiin lausunnossamme edempänä.

I Ammatillisen tutkinnon määritelmä ja tutkintotyyppien kriteerit

1 Ammatillisen tutkinnon määritelmä

–

2 Tutkintotyyppien kriteerit

Ammatilliset perustutkinnot. Ammatillinen perustutkinto voi sisältää tutkinnon osia, jotka on suoritettu mukautetuin tavoittein. Tällöin perustutkintojen kriteerit eivät täyty laaja-alaisen osaamisen osalta. Perustutkintojen kriteerien määrittelyssä ei huomioida osin tai kokonaan mukautetuin / yksilöllistetyin / henkilökohtaistetuin (osaamis)tavoittein suoritettuja tutkintoja. Olisiko tarpeellista huomioida kriteeristöön, että ammatillinen perustutkinto voidaan saavuttaa myös henkilökohtaisesti mukautetuin tavoittein?

Tutkintojen perusteiden uudistamistyössä olisi tutkinnon osien tyydyttävä 1 arviointikriteerejä selkeämmin linjattava vastaamaan esityksessä kuvattua osaamista. Nykyisellään tyydyttävä 1 sisältää tutkinnosta tai tutkinnon osista riippuen ”ohjausta” tai ”ohjeistusta”. Kuitenkin s. 9 kriteerin 7 mukaan ammatillisen perustutkinnon suorittanut on osaamisessaan varsin itsenäinen ammattiosaaja. Tässä on myös ristiriita suhteessa EQF-tasoihin (palaamme siihen tuonnempana)

Arviointikriteereiden selkeyttäminen ja vähentäminen auttaisi sekä opiskelijoita että työelämää hahmottamaan arvioinnin kohteita ja kriteerejä ja aidosti arvioimaan opiskelijan osaamista kriteeriperusteisesti.

Kriteerin 6 mukaan osaaminen arvioidaan asteikolla tyydyttävä 1 - hyvä 2 - kiitettävä 3. Silloin, kun opiskelija ei erityisin opetus- ja ohjauspalveluinkaan saavuta tyydyttävä 1 - tason osaamista eli kriteerin 7 mukaista osaamista, olisi koulutuksen järjestäjällä oltava mahdollisuus käyttää harkintaa arvosanan ja sanallisen, kuvailevan arvioinnin käyttämisestä opiskelijan osaamisen arvioinnissa.

Tutkintotodistus, jossa mukautetuin / yksilöllistetyin / henkilökohtaistetuin tavoittein arvioidut tutkinnon osat on symboloitu M-tunnuksella ja arvosanalla tyydyttävä 1 - hyvä 2 - kiitettävä 3, ei riittävän selkeästi kuvaa opiskelijan osaamista, sillä M-tunnus jää helposti huomiotta. Sanallinen ja kuvaileva arviointi ilman arvosanaa helpottaisi osaamisen tason hahmottamista.

Esitämme, että koulutuksenjärjestäjä voisi ohjeissaan linjata arviointimerkinnoistaan seuraavista vaihtoehdoista:

- osaaminen arvioidaan pelkästään arvosanalla tai
- osaaminen arvioidaan pelkästään sanallisesti ja kuvailevasti tai
- osaaminen arvioidaan sekä arvosanalla että sanallisesti ja kuvailevasti, silloin kun tutkinnon osat on arvioitu suhteutettuna mukautettuihin jne. tavoitteisiin

"Mukautettu"-käsite ja "mukautetut arviointikriteerit" tulisi asetuksista, opetus-suunnitelman perusteista ja arviointiohjeista poistaa ja korvata esimerkiksi perusopetuksen säädösten mukaisella käsitteellä "yksilöllistäminen". Kansainvälisessä terminologiassa mukauttaminen (Modification) erityisopetuksessa ja -työllistämisessä merkitsee muutakin kuin nykyinen tavoitteiden mukauttaminen ja sen mukainen arviointi. Kyse on opetussuunnitelman, oppimisympäristön, opetusmenetelmien ja tukitoimien mukauttamisesta suhteessa opiskelijan/työntekijän erityisen tuen tarpeisiin. Työllistämisen näkökulmasta on kyse työtehtävien ja työympäristön räätälöinnistä yksilöllisesti.

Ammattitutkintojen kriteerit. Viimeistään nuorten aikuisten osaamisohjelman myötä keskusteluun on noussut ammattitutkinnoissa edellytetty "lähtötason osaaminen". Myönteisenä TUTKE2-työryhmän esityksessä voidaan pitää sitä, että ammattitutkinnot (ainakin osa) tunnustetaan suoraksi väyläksi työelämään siirtymiselle.

Ehdotuksessa valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi (OKM 2012:28) esitetään, että selvitetään, miten vammaisten ammatillista lisäkoulutusta voidaan laajentaa ja luodaan heille mahdollisuudet elinikäiseen oppimiseen. Edistetään vammaisten osallistumista aikuisten näyttötutkintoihin, etenkin ammattitutkintoihin ja niihin valmistavaan koulutukseen. TUTKE2-työryhmän esityksessä ammattitutkinnolle esitetyt kriteerit edellyttävät kykyä vahvasti itsenäiseen työskentelyyn ja kattavaan tiedon hallintaan ja kyseenalaistavat näin mahdollisuuden osallistua vammaisia näyttötutkintoihin.

Erikoisammattitutkintojen kriteerit. Erikoisammattitutkintojen osalta ehdotuksessa valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi (OKM 2012:28) todetaan, että selvittävänä on, tulevatko ne siirtymään jatkossa osaksi korkeakoulujen tehtävää. TUTKE2-työryhmän esityksessä tähän ei ole puolestaan viittauksia. Onko tämän perusteella tulkittavissa, että erikoisammattitutkintojen järjestäminen / rahoittaminen tulee säilymään osana toisen asteen ammatillisen aikuiskoulutuksen järjestämistä?

II Esitys ammatillisten tutkintojen tutkintorakenteesta

1 Tutkinnoista päättäminen

TUTKE2-työryhmän esitys siitä, että ammatillisista tutkinnoista säädetään tulevaisuudessa yhdellä asetuksella, on koulutuksenjärjestämisen näkökulmasta merkittävä näyttötutkinto- ja peruskoulutuksen toimintaa lähentävä tekijä.

Aikuiskoulutuksen järjestämisen näkökulmasta tämän toivotaan myös edesauttavan rahoituksellisen uudistamisen valmistelua ja edistävän tasavertaisempia mahdollisuuksia koulutusten organisoimiseksi.

2 Tutkintojen ja koulutusohjelmien/osaamisalojen nimet sekä tutkinto-nimikkeet

Oma erityinen kysymyksensä ovat tutkintojen nimet, joista päätetään opetusministeriön asetuksella. Tutkintonimike jää kokonaan saamatta niiltä ammatillisen perustutkinnon opiskelijoilta, jotka saavat omien yksilöllisten tavoitteidensa mukaisesti ”todistuksen suoritetuista opinnoista” tai ”M-todistuksen” sisältäen arviointeja mukautetuin tavoittein suoritetuista tutkinnon osista. Tällaiset ”melkonomit”, ovat nykyisine todistuksineen ongelmallinen ryhmä sekä työnantajien että esim. työvoimaviranomaisten näkökulmasta.

Mahdollisuuksia mielekkäisiin nimikkeisiin olisi myös perustutkintoja kapea-alaisemmissa, räätälöityihin työtehtäviin työllistävissä ”työammateissa”. Esi-merkkinä voitaisiin käyttää puutarhatyöntekijän nimikettä. Sitä voisivat käyttää puutarhatalouden perustutkinnon kokonaan mukautetuin tavoittein tai tutkinnon osan suorittaneet, alan työtehtäviin riittävän osaamisen hankkineet ja työllistävät henkilöt.

Erityisen kiitollisena otetaan vastaan mahdollisuus ottaa ammattinimikkeet käyttöön ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa. Sekä työelämän että opiskelijien asiakkaiden näkökulmasta tämä lisää tutkinnon loppuun suorittamisen motivaatiota ja nostaa tutkintojen arvostusta.

Esitys osaamisala-termin käyttöönotosta kaikissa tutkintotyypeissä ja molemmilla tavoilla suoritettavissa tutkinnoissa antaa loogisen kuvan tutkinnon muodostumisesta myös työelämälle.

3 Tutkintojen jaottelu koulutus- ja opintoaloittain

Verkostomme näkee tärkeänä, että työryhmä pyrkii selkiyttämään nykyistä tutkintojärjestelmää perustutkintojen, ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen osalta sekä linjaamaan suomalaista ammatillisen koulutuksen järjestelmää suhteessa eurooppalaisiin (ECVET, EQF) ja kansainvälisiin (ISCED) viitekehyksiin. Työryhmän esitys näyttää lähtevän nykyisestä järjestelmästä koulutuspituuksien ja -laajuuksien suhteen, mutta tutkinnon osan asemaa jonkin verran kirkastetaan.

Kahdeksankohtainen nykyinen koulutus- ja opintoalaluokitus säilytetään tai muutetaan ISCED-luokitukseksi. Nykyinen luokitus ei enää vastaa työelämässä tapahtuneita muutoksia, joita leimaavat koulutusalat ja myös klusterirajat ylittävä kehityskulku.

III Tutkintotyyppien ja tutkintojen laajuus

ECVET-pisteiden käyttöön otto on järkevää ja eurooppalaisen yhteistyönkin näkökulmasta välttämätöntä. Työryhmä ei kuitenkaan ota kantaa millään tavalla Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen (EQF) tasoihin. Tulkintamme on, että Suomen ammatilliset perustutkinnot ovat edelleenkin tasolla 4.

Suomalaisessa järjestelmässä olisi kuitenkin mielestämme syytä ottaa kantaa myös eurooppalaisiin tasoihin 1,2 ja 3. Esimerkiksi Iso-Britanniassa, Tanskassa, Hollannissa ja Virossa em. tasot ovat käytössä osin myös tutkintoina (Certificate) ja tutkintonimikkeinä. Kyseisissä maissa tutkintotasoille 2 ja 3 asettuvat sellaiset erityisopetuksen näkökulmasta tärkeät ja työllistävät ammatit, joissa henkilöt toimivat työelämässä vähemmän itsenäisissä, usein avustavissa tehtävissä. Kaipaamme kannanottoa myös siihen, mihin järjestelmässämme vakiintuneet nivelvaiheen ts. ammatilliseen koulutukseen valmistavat ja valmentavat koulutukset asettuvat suhteessa EQF-järjestelmään.

Aikuiskoulutustoimijoiden verkostoissa on esitetty huolta Ecvetin mukanaan tuomista ilmiöistä / syy-seuraussuhteista näyttötutkintojen valmistavan koulutuksen järjestämisessä. Työryhmän esityksessä tuodaan esille, että näyttötutkinnoissa tutkinnon laajuutta ei edelleenkään ilmaistaisi erillisellä laajuusmitalla, vaan tutkinnon laajuus määräytyy tutkintotyyppin kriteerien mukaisesti. Tätä ehdotusta kannatetaan lämpimästi.

IV Ammatillisten tutkintojen muodostuminen

1 Tutkinnon muodostumisen osaamisaloista

—

2 Tutkinnon muodostumisen perusyksikkö

TUTKE2-työryhmän esitys tutkinnon osa -käsitteen käyttöönotosta selkiyttää tutkintorakennetta ja vastaa sekä opiskelijoiden että työelämän tarpeisiin. Todennäköisesti tämä edistää myös tutkintojen ja koulutuksenjärjestäjien koulutusmuotojen keskinäistä yhteistyötä ja edistää valinnaisuusmahdollisuuksia tutkinnon sisällä.

3 Tutkintojen rakentuminen

Ammatilliset perustutkinnot. Ammatillisen erityisopetuksen näkökulmasta erityisen merkityksellinen on sivun 23 esitys, jonka mukaan pidetään tärkeänä, että ammatilliseen perustutkintoon johtavaa koulutusta järjestettäessä mahdollistetaan ja rahoitusta koskevissa säädöksissä otetaan huomioon mahdollisuus suorittaa tutkinto vaiheittain suunnatun ammattiosaamisen tuottava tutkinnon osa tai osia kerrallaan, silloin kun se on esimerkiksi opiskelijan opiskeluvalmiuksien, elämäntilanteen tai työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaista. Lähtökohtana kuitenkin on, että etenkin nuoret vailla ammatillisesti suuntautunutta tutkintoa olevat hakeutuvat suorittamaan koko ammatillista perustutkintoa ja lopullinen tavoite on aina koko tutkinnon suorittaminen.

Erityisopetuksen kannalta merkityksellistä on juuri tuo suunnatumpi ammatti-osaaminen. Useimmat perustutkinto-opiskelijat ammatillisissa erityisoppilaitoksissa saavuttavat suunnatun ammattiosaamisen, jota voidaan työelämän ja työllistymisen näkökulmasta kutsua myös työammattiksi.

Em. kohdassa ei kuitenkaan oteta kantaa niihin erityistä tukea tarvitseviin opiskelijoihin, jotka eivät nyt eivätkä jatkossakaan pysty suorittamaan koko tutkintoa tai paremminkin eivät saavuta ko. tutkinnon edellyttämää osaamista. Näille opiskelijoille perustutkinnolle asetettu yleistavoite, laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito yhdellä tutkinnon osa-alueella, on saavuttamaton ainakin noiden laaja-alaisen ammatillisten perusvalmiuksien osalta. Tällaisia opiskelijoita ovat mm. kehityksessään viivästyneet opiskelijat (ts. kehitysvammaiset). Tällaiset opiskelijat käytännössä saavat tutkintotodistuksen, jossa on mukautetuin tavoitein suoritettuja tutkinnon osia (myös ammatillisten opintojen osalta) tutkintotodistuksen tai todistuksen suoritetuista opinnoista.

Nykyinen arviointiohje ja ohjeet tutkintotodistuksen antamisesta ovat vähintäänkin epäselviä. Erityisen epäselviä ne ovat työnantajille ja työvoimaviranomaisille. Olemme käsitelleet asiaa tarkemmin edellä kohdassa II/2.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot. Merkityksellisenä voidaan pitää rahoitus- ja ohjausjärjestelmän uudistusta, joilla turvataan tutkintojen suorittaminen tutkinnon osittain. Erittäin tärkeä on luoda järjestelmä, joka mahdollistaa opiskelijan oikeusturvan kannalta joustavan ja portaattoman tavan palata suorittamaan tutkintoa loppuun. Tämä edellyttää niin rahoituksellisesti kuin hallinnollisesti uudenlaista ajattelua.

4 Pakollisuus ja valinnaisuus tutkinnoissa

Ammatilliset perustutkinnot. Yksilöllisten opintopolkujen toteutumista edesauttaa mahdollisuus koota valinnaiset ammatilliset tutkinnon osat vapaammin. Nykyisistä tutkinnon perusteista osa määrittelee kovin tiukasti, mistä tutkinnoista voidaan valita yksi tutkinnon osa. Osa perustutkinnoista puolestaan mahdollistaa yhden tutkinnon osan mistä tahansa perustutkinnosta.

Työelämän tarpeet ja opiskelijoiden valmiudet kohtaisivat paremmin, mikäli perustutkinto voisi muodostua nykyistä vapaammin. Toki tietyn alan perusosaamisen varmistamiseksi tulisi olla pakollisia ammatillisia tutkinnon osia, osaamisalakohtaisia (koulutusohjelmakohtaisia) pakollisia tutkinnon osia mutta valinnaisten osalta voitaisiin sallia nykyistä enemmän valintoja muista tutkinnoista.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot. Ammatillisten perustutkintojen uudistamisen yhteydessä näyttötutkinnoissa ei mahdollistettu paikallisesti tarjottavien tutkinnon osien järjestämistä. Palaute työelämästä on ollut pettynyttä, koska ammattiosaamisen näyttöinä järjestettävissä tutkinnoissa on voitu vastata alueellisesti työelämän osaamistarpeisiin hyvinkin räätälöidysti. Toivomme, että TUTKE2-työryhmän esitys edistää paikallisesti tarjottavien tutkinnon osien mahdollistumista myös näyttötutkinnoissa joustavalla tavalla.

Merkityksellisestä olisi myös mahdollistaa tutkinnon osan liittäminen toisesta tutkinnoista kautta linjan kaikissa näyttötutkinnoissa. Em. valinnaisuuksien mahdollistaminen edellyttää tutkintojen muodostamiseen liittyvien käytänteiden yksinkertaistamista ja pelisääntöjen yhdenmukaistamista tutkintotoimikuntien kesken.

V Ammatillisten tutkintojen opetussuunnitelman/tutkinnon perusteen ja niiden valmisteluprosessi

Aikuiskoulutuksen näkökulmasta toivottavaa on, että jos TUTKE2-työryhmän esitys tutkinnon perusteiden roolista suhteessa Opetushallituksen antamiin määräyksiin/ohjeisiin eriytyy, pohditaan tarkkaan tutkintotoimikuntien kokoonpanoa ja toimikunnan jäseniltä edellytettävää osaamista/perehtyneisyyttä. Nykyisessä tutkintotoimikuntien työskentelyssä on havaittavissa muun muassa opetushallinnollisten kysymysten soveltamisessa puutteita, jotka saattavat jopa heikentää koulutuksenjärjestäjän asemaa. Oletuksemme on, että juuri näihin puutteisiin/heikkouksiin halutaan uudistuksella puuttua.

Toivomme, että esiin tuomamme näkökulmat otetaan huomioon TUTKE2-työ- ja ohjausryhmien jatkotyöskentelyssä.

Olemme tarvittaessa käytettävissä asiantuntijoina tuomassa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden näkökulmaa esille sen pitkän kokemuksen pohjalta, joka meille on syntynyt niin koulutuksen järjestämisen kuin myös työllistämisen näkökulmasta.

Aitoon koulutuskeskus
Marita Sarkola, hallintojohtaja

Bovallius-ammattiopisto
Olavi Uitto, vt.rehtori

Ammattiopisto Luovi
Tarja Mänty, johtaja

Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus
Tiina Meriläinen, rehtori

Keskuspuiston ammattiopisto
Olli Daavittila, rehtori

Kiipulan ammattiopisto
Markku Aunola, rehtori

Optima
Sixten Snellman, rehtori